

YUGOSLAVICA

Franja Petrinović

Tkivo, slepila

Slepila, dnevnik (I)

4.

Dolgo sem verjel, da ne morem popolnoma v miru zaspati brez knjige v roki in prižgane luči. In biti sanjan. Če sem bil še tako utrujen in zavil v žalost, ni mi uspelo zatisniti oči, če se nisem z roko dotaknil nekaj strani. Bili so dobri časi, ko je bila umirjenost počivališča popolnoma podrejena vzpostavljanju posebne slike sveta. Pritajeno nezadovoljstvo dneva je bilo z nekaj potezami izbrisano s seznama pojmov, ko sem ostajal sam v bistvenem zavetju tistega, kar sem. Kdove kolikokrat sem si prinesel kozarec vode, ga postavil na stol in primaknil k postelji. Knjige so bile poleg, na tleh. Vse je bilo prav. Kdaj pa kdaj sem se v premišljevanju ujel, da mi je ta vrsta navade v tolažbo, zamenjavo neuresničenega in potisnjevanega, da prikrivam lastno in nenadomestljivo hrepenenje po pogovoru. Cele noči sem bral, knjiga mi je padala iz rok. Živel sem poln zadovoljstva, ki čuti svojo sebnost. Zjutraj, ko sem vstajal, sem ugašal luč in se oblačil v temi, sprašujoč se, koliko se je prav truditi, da bi se moje dejansko umetno prizadevanje iz noči v noč ponavljalo. Početje, ki mora biti nekoč prekinjeno navkljub mojemu nasprotnemu prizadevanju.

5.

Prekinitev je prišla kmalu. Niti malo nisem bil presenečen. *Neke noči, bilo je strašno mrzlo, sem se zbudil žalosten in prestrašen.* Komaj sem bil zaspal, oči so me še pekle, dobesedno sem se spominjal zadnje prebrane vrstice. Deževalo je, jaz pa sem začel sanjati žalostne in strašne sanje. *V sanjah so me preganjali duhovi ljudi, ki jih ni več.* Iskali so neke vrste spoznavanje in sporazumevanje, bili pa so že zdavnaj mrtvi. Dokončno. Pričakovali so, da se snidem z njimi. Puščali so mi sporočila, ki jih nisem zmozel razumeti. Svojo tesnobnost, svoje vedno težje sanje sem pripisoval prehodni in trenutni slabosti. Vendar se je vse ponovilo tudi naslednjo noč. *Spet sem se zbudil, komaj sem bil zaspal, in bil sem strašno žalosten.* Pogledal sem skoz okno, vse hiše so spale in luči so bile ugasnjene. Slišal se je le zvok noči. Vsaj zdi se mi, da sem ga slišal.

6.

Nisem si več upal brati v postelji. Sedel sem v sobi in prežal na trenutek, ko bi se mi zadelo mogoče zaspati. Razmišljal sem o obveznostih jutrišnjega dne, možnih neprijetnostih, in čakal. Kljub temu ni šlo zlahka, čeprav sem ugašal luč in se pokri-

val čez glavo. Tedaj sem uporabil zvičajnost in goljufal samega sebe. Zrl sem skoz okno v veje, ki jih je zibal veter. Točke so postajale nepremične, in že sem spal. In je bilo dosti boljše. Duhovi so me nehali preganjati, zdelo se je, da so popolnoma izginili. Sanjal sem polja cvetov. Vendar, vse je bilo slučajno in zelo kratko.

7.

Vse se je ponovilo. *Kot prvikrat sem se zbudil prestrašen, bilo je strašno hladno, in bil sem žalosten.* Deževalo je. Vse je spalo in bil sem tudi fizično sam. Leva stran telesa mi je otrpnila zaradi trdote postelje, bil sem popolnoma mrtvouden in nemočen. Prvikrat sem občutil, da bom isti hip umrl. Strah pred smrtjo mi je jemal dih. Vznenmirjen sem se ozrl, iščoč pomoč in zaščito, ki ju ni bilo. Sedel sem za mizo, na kateri je bilo nekaj knjig, papirji, kopica starih časopisov. Suha in zaprašena ogolelost siromaštva. Sedel sem do jutra, svitalo se je, v posteljo se nisem smel več vrniti. Čakali so me, vztrajni kot nikoli doslej. Zahtevali, da odrečem kakršnokoli opravičilo za zločin pozabljanja. Korenine so bile preveč globoke. Moral sem odreči pravico nekaterim ljudem, da bi o preteklosti govorili z bahavo malomarnostjo, ker ne čutijo, kako so bedni in nični v primerjavi s tistim, kar je človek lahko. Moral sem jim odločno, za ceno življenja, odreči pravico, da bi prihodnost merili s svojo mero. Končno, enkrat za zmeraj. Zaradi tistih, ki več ne živijo tukaj, ki pa so še zdaj vztrajno zatirani. In ki se jih brezumno odrekamo.

8.

Ni ustreznega in učinkovitega zdravila proti uničujoči nespečnosti. Tudi ga ne iščem, čeprav bi za svoje dobro in odrešitev moral. Ne morem pozdraviti posledice, puščajoč ob strani vzroke in ne da bi jih spoznal. Moram sedeti za mizo, medtem ko v moji postelji mirno in brezskrbno spi izdaja. Zavrgel sem zapuščino tistih, ki tvorijo moje meso, mojo kri in moje kosti. Blaženi so tisti, ki lahko spijo, kajti njih je cesarstvo pozabe. Ne zavidam in ne sovražim jih, čeprav bi moral. Moj sen ni popolnoma v oblasti moje volje. Tvori ga tisti kleni prah in pepel, iz katerega smo vsi nastali. *Dovolj je trenutek, vse se začneja z naključnimi besedami, iztrganimi odlomki stavkov, dopolnjuje se z deli redkih spominov, nima imena.* Od takrat, ko se zavestno ali nezavestno zanika želja po ustvarjanju upodobljenega in končanega predmeta. V agoniji spomina preostajata kot edina možnost delno obujanje in uporaba nepovezane skupine fragmentov. Obup pozabe prerašča želeno in vsiljuje svoj razpored, vodilno vlogo podeljuje nepomembnemu. *Začenja se kot delni spomin v času pozabe, kot rezultat tesnobe zatiranega.* In meji prividov se zibajo plapolajoče sence trenutnih neizpolnjenih želja. Verjetno izgubljajo čvrste obrise in izginjajo. Opredelitve in zaklinjanja vse bolj dobivajo videz hrupno spodbujane nečimrnosti. Pozabljamo. Pozabljamo. In ne obstaja učinkovito zdravilo proti nespečnosti.

9.

Dojemi. Bili smo in smo in slepi in gluhi. Pozabljamo obstajanje in se nadobudno in samomorilsko oddaljujemo od obale teme in zavetja našega začetka. Dim grize v oči. Brišemo sledove. In molčimo. Včasih spregovorimo z nagonsko temo maščeva-

nja in sovraštva, v naših sanjah pa se razlije kri primitivnega pohlepa. Obsedeni s prividom in zeslepljeni s trenutnostjo živimo. Vedno in navkljub vsemu. Iščemo tuje poraze in sadistično uživamo v nesreči poraženih. Malenkostno, zato ker smo na drugi strani. Uničujemo sopotnike in posvečene v naše prve jecljave in preplašene korake. Odtisi naših stopal so počasi vse bolj blede. Bili pa smo in smo zdaj in slepi in gluhi.

Slepila, dnevnik (III)

38.

Vrat, ki sem jih z veliko težavo odprl tisočdevetstosedemdesetega leta, mi ne bo uspelo nikoli pozabiti niti jih popolnoma zapreti. Kot ne stopnic, po katerih sem se vzel do drugega nadstropja. Dvorana je bila polna. So vsi prinesli svojo lakoto in jo razprostrli po mizah? Tisti, ki se je razlikoval po očeh, sem bil jaz. Tisti, ki je prosto dušno gotal s pogledom, sem bil jaz. Tisti, ki je vložil vse brez ostanka, sem bil jaz. Nisem bil prepričan, da je to veliko, vendar sem bil gotov, da je bilo vse. Ovrtnik plašča me je spominjal na revščino. Vonj po naftalinu in obleka v omari, ki se hrani. So vsi oblekli svoja najboljša oblačila za to priložnost? Verjel sem. Toliko sem verjel, toliko sem verjel. V iskanje, za katerega ni meja. Dan je sredo. Spominjam se ga iz razlogov, ki zdaj več ne obstajajo. Oni govorijo, molčim. In to je konec prvega dne. Potem sem dolgo stal na hodniku, čakal nekaj, kar ne more priti. Začelo se je veliko šolanje. Vrata so še vedno odprta, ker ne pozabljam. Še vedno čakam in verjamem. V žepu plašča z roko do bolečine stiskam tisto malo pričakovanja.

39.

Poldan je in slišijo se zvonovi. Moram še vedno skleniti roke v molitev? Na trgu stavec hrani golobe, predan je opraviilu in presenetljivo odsoten. Približam se mu v znamenje pozornosti in spoštovanja. Želim božati njegove roke, ki z naporom drobijo kruh. Roke so znamenje nesebičnosti in začetna podoba duše. Roke so moja boleča pomanjkljivost, vidna nepriljubljenost, sen, ki ga ni mogoče prekiniti. Očetove roke hranijo živali, medtem ko omotičen opazujem skoz okno. Golobi. Stavec se jezi, ne govori, vendar vem, da ga motim. Skupaj gledava tlakovani trg, vendar vidiva različno. Odhajam, ker bolečina nepripadnosti prerašča kontrolirano. Moj oče se razjezi in razbije kozarec. Nehote. Želel bi ga ponovno sestaviti. Zdaj je že vse nemogoče.

40.

Ko postane človek utrudljiv samemu sebi, ko v črepinjah ogledala zaloti svojo grdoto in ga plaši lastna samota, išče druga pribežališča. Ko postane najeta soba na obrobju pretesna, sem iskal možni izhod. Ko začne v očeh trepetati svetloba žarnice, podoba neodprtega kovčka, sem bežal. Iskal sem vodo, v kateri bi se lahko ogledal. V mestu obstajajo zbirni kraji, na katere sem si s težavo upal oditi. Stal sem v množici, ki je predstavljala rešitev, igral samozavest in gotovost, bil preskrbljen, vsaj trenutno. Ne obstajajo zadovoljivi odgovori na vprašanja, ki sem si jih zastavljal tiste

dni, kakor ne obstaja racionalna razlaga želje, v katere oblasti sem bil. Želja je bila rezultat šibkosti in plod bolečega bremena, ki ga takrat nisem mogel prenašati, ker je bilo vsiljeno, ne pa izbrano. Vse se je spreminjalo v obsodbo, izobčenje, prisilno izgnanstvo iz obstoječega kroga. Ko izgnanstvo postane neznosno, storjeno prerašča meje dojemljivega in postaja plod iracionalne težnje k nasprotnemu. Leta tisoč devetsto sedemdeset, ko sem stal pri ograji, poleg mene pa so hodili ljudje v skupinah, nisem poznal nikogar. Nikomur nisem mogel zaželeli dober večer. Včasih sem izgubil občutek obstajanja.

Slepila, dnevnik (IV)

55.

Kolikor toliko sem se navadil na obstoječi in zame skoraj tragični red stvari, na vsiljeni raspored, in opažal svoje bistveno drugačno mesto v novem načinu življenja. Ali pa sem živel v lažnem prepričanju, da se privajam, silil sem se verjeti, da je zadano tudi edino mogoče. Najeta soba je neznana soba in jaz sem nezaželen stanovalec. Tisti, ki vstopa ob neprimernem času dneva, odpira vrata, moti tišino in vnaša nezaupljivost. Jaz sem tisti, ki troši več, kot mu je dovoljeno. Vse, do česar imam pravico, se odvija v okviru magične fraze: enkrat na teden. Enkrat na teden uporaba straniščne školjke. Enkrat na teden liter vode za slabotno telo. Enkrat na teden vdihaš zrak ostalih prostorov. Enkrat na teden si podoben ostalim stanovalcem. Enkrat na teden. Tujec, ki ob prehodu ne prižiga luči in čigar pot vodi ob vzglavju nekoga drugega. Tujec, ki v domu nekoga drugega zaseda sobo. Mladi gospod podnajemnik, ki se zdi živ enkrat na mesec, ko v rokah drži določeno količino denarja in ga izroča tujim rokam, potem pa v skromnosti zavrne ponujeno kavo. V izgnanstvu so popolnoma prepovedani obiski, kdo pa naj bi me tudi obiskoval, mene, neznanega prebivalca tega lepega mesta. Jaz sem čuden. V začudenje tistih, pri katerih živim, razporejам stare knjige po mizi. Živim v prividu. V cesarstvu želja, ki sem jih v tem trenutku še kako potreboval. Živeti brez želja je neverjetno in nemogoče, vsaj v teh okoliščinah. Vendar če zdaj, ko obstaja časovni razmik, rečem, da je moje življenje leta tisoč devetsto sedemdeset zapadlo v eno od tistih običajnih, prepoznanih in razdiralnih kriz, ni treba, da bi to dejstvo, ta površna ugotovitev govorila kaj bolj bistvenega. Vse je dosti bolj razumljivo, če rečem, da sem v tistem trenutku dvomil v smisel življenja, ki me je doletelo, kot tudi v smisel končnega in absolutnega obstoja človeškega rodu sploh. Nisem si mogel, bilo pa je tudi nemogoče, zamisliti in osmisliti življenja brez merjenja in ocenjevanja obstajanja človeškega rodu. Je potrebno reči ali na kakršenkoli bolj izrazit način predstaviti, da so to kljub vsemu bila najbolj dramatična leta mojega življenja?

Izbral Aleš Debeljak, prevedla Lela B. Njatin

Franja Petrinović se je rodil v Slankamenu, v Vojvodini, leta 1957. Študiral je jugoslovansko književnost na univerzi v Novem Sadu, kjer tudi živi. Je glavni in odgovorni urednik revije Polja.

Pričujoča besedila so iz njegovega romana *Tkivo, slepila*, ki je leta 1987 izšel pri založbi Bratstvo jedinstvo, Novi Sad. Od tam povzemamo tudi naslednjo predstavitev:

»Pred nami je pravzaprav skrbno vodena narativna refleksija, katere *junak* s spraševanjem, kdo je, sebe *rekonstruira* iz preteklosti. Pri tem se kot najbolj dominantno razmerje pojavlja zveza sina z očetom. Iz te zveze se gradi *lik*, ki v njej izginja. Gre za zgodovino globoke krize, ki se je ni treba zavedati niti avtorju, opominjajoče krize, ki najbolj neposredno, če še tako nevidno, uvaja resničnost, soočeno z našimi iluzijami o njej, v *tkivo* tega proznega podviga. Realizem? Ne, pač pa antirealizem, psihološki antirealizem, ki bo morda začrtal tista mesta, na katerih se bodo v našem času odprle razpoke v resničnosti in nas pogoltnile skupaj z našimi začetnimi priseljenjskimi in izgnanskimi vprašanji o sebi.«